

Toef Jaeger

De dynamiek van Caribisch erfgoed

Muurschildering
in San Nicolas,
Aruba, 2018.
Fotografie:
Alex van Stipriaan

Toen een jaar of tien geleden vanuit het Koninklijk Instituut van Taal-, Land- en Volkenkunde gewerkt werd aan het project *Confronting Caribbean Challenges*, om het erfgoed op de Nederlandse Antillen beter over het voetlicht te krijgen, was er meteen een probleem: van de vijf onderzoekers woonde er maar één op de eilanden zelf. Dat moest anders, vond men in 2016, toen vanuit het hetzelfde instituut *Traveling Caribbean Heritage* (TCH) werd opgezet. In dat project, dat niet alleen keek naar het (pre)koloniale en hedendaagse erfgoed op de Benedenwindse Eilanden, maar ook naar hoe er meer kennis in Nederland over dat erfgoed kon komen, moesten Nederlands-Antillianen en

Nederlanders aan beide zijden van de oceaan samenwerken, vertelt Gert Oostindie. Hij is een van de oprichters van TCH en hoogleraar koloniale en postkoloniale geschiedenis aan de Universiteit Leiden.

Oostindie en Alex van Stipriaan, hoogleraar Caribische geschiedenis aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, gingen op zoek naar mogelijkheden voor meer interactie tussen Nederlandse onderzoekers en partnerinstellingen op Aruba, Bonaire en Curaçao, en vijf jaar later is dat in ieder geval gelukt. De subsidie van het NWO was erop gericht het bewustzijn

over de waarde van het erfgoed op de Benedenwindse Eilanden te stimuleren op zowel de eilanden zelf als in Nederland. Inmiddels is het resultaat verschenen: in twee boeken wordt gekeken naar hoe het cultureel erfgoed op de eilanden zich heeft ontwikkeld, en hoe dit erfgoed zich nu verhoudt tot natievorming enerzijds en *nation branding* anderzijds (Oostindie et al. 2021).

Meer bewustzijn, wisselwerking en samenhang

‘Men denkt vaak over erfgoed alsof het overblijfsels zijn van iets uit het verleden, alsof je met fossielen werkt, en er is te weinig oog voor de dynamiek ervan’, zegt buitengewoon hoogleraar Antropologie aan de University of Curaçao, Rose Mary Allen, die meewerkte aan het project.

Volgens haar is de meerwaarde van TCH dat je kijkt hoe erfgoed reist 'van plek naar plek'. Dus dan gaat het zowel om de geografische uitwisseling als die tussen generaties. Allen: 'Dat zie je goed in bijvoorbeeld de muziek: jongeren verwerken oude liedjes in hun eigen werk, waardoor deze een nieuwe betekenis krijgen.' Alleen al door meer te praten, bewerkstellig je meer bewustzijn, vindt Allen.

Dat is precies het idee van Valika Smeulders, die totdat ze in juli 2020 hoofd geschiedenis bij het Rijksmuseum Amsterdam werd, meewerkte aan TCH. Het gaat niet alleen om de bewustwording van de waarde van het erfgoed op de eilanden, maar ook om de wisselwerking met elkaar en de samenhang. 'Op de eilanden zijn ze zich meer bewust van de band met Nederland dan andersom, en dat verschuift langzaam, zoals in onze musea.' Smeulders onderzocht de aanwezigheid van Antilliaans erfgoed in Nederlandse musea. 'Daarin zit de clou voor de toekomst: dat je niet alleen kijkt naar de relatie met het slavernijverleden, maar ook vragen over identiteit en hoe je omgaat met verhoudingen in de samenleving breed oppakt.'

Meerstemmigheid is belangrijk

Maar TCH stond voor meer dan voor uitwisseling met het verleden, zoals migrantencultuur en de rol van toerisme, en daaraan gekoppeld de gevolgen van corona. Erfgoed wordt met een nostalgische blik bekeken, vindt Oostindie. Er is te weinig aandacht voor het nu, voor bijvoorbeeld migranten uit Cuba of Haïti: 'Je ziet een soort spagaat: enerzijds is er het idee dat men bij Nederland hoort, anderzijds wil men juist benadrukken dat dat niet zo is. Wat we met TCH willen bereiken is dat er verder wordt gekeken dan een nostalgisch oogstfeest of iets dergelijks, maar juist naar de dynamiek. Wat de tweede generatie immigranten uit bijvoorbeeld Latijns-Amerika betekent voor de verandering van het erfgoed blijft buiten beschouwing. We staan nog te veel met de rug naar de rol van hedendaagse migratie en ook over de betekenis van de diaspora naar Nederland heeft bijna niemand het.' Meerstemmigheid is belangrijk in het debat over erfgoedbeleid, benadrukt hij. 'Alleen al omdat Nederlands-Antilliaans erfgoed nog erg onzichtbaar en onbekend is, met uitzondering van het zomercarnaval.'

Ook toerisme speelt een belangrijke rol in de omgang met het erfgoed. Curaçao is bijvoorbeeld meer gericht op Nederlands koloniaal erfgoed, vanwege de band met het slavernijverleden, en dat trekt veel toeristen aan. Terwijl Aruba vooral kijkt naar de Latijns-Amerikaanse band. Smeulders: 'De slogan om toeristen te lokken is "One Happy Island". Als je daarvoor kiest, kun je je afvragen wat dat betekent voor je omgang met het erfgoed.' Volgens Allen krijgt erfgoed dat beter 'marketable' is meer aandacht. Dat geldt bijvoorbeeld voor muziek, en dus ook het carnaval – cultureel erfgoed dat inmiddels in Nederland breed is opgepakt. Door de relatie tussen erfgoed en promotie loop je het risico dat commercialisering de creatieve kracht van levend erfgoed verstikt, zo denken zowel Smeulders als Allen.

Met de covid-19-crisis en het heropenen van de grenzen straks zal de dreiging niet afnemen. Door het wegblijven van toeristen zijn de eilanden enorm hard getroffen en staan musea op de rand van faillissement of zijn er al overheen gevallen. Allen denkt dat Nederland hierbij kan helpen: 'Door geldgebrek is er verwaarlozing en dat zal nu alleen maar meer worden. Nederland kan in de bescherming van dat erfgoed tot op zekere hoogte een rol spelen, het gaat ten slotte ook om gedeeld erfgoed, maar in de eerste plaats is dit een verantwoordelijkheid van de lokale overheid.' •

Literatuur

Oostindie, G. en A. van Stipriaan (red.)
(2021) *Antilliaans erfgoed: 1 toen en nu; 2 nu en verder*. Leiden: Leiden University Press.

Toef Jaeger is redacteur bij *NRC*. Dit jaar verscheen van haar hand bij uitgeverij Querido *De jongens van Barbarber*, over de vriendschap van de redacteurs van het literaire tijdschrift